

Recenzija/1.19

Irena Destovnik

Marija Jurić - Pahor: "Narod, identiteta, spol"

Založništvo tržaškega tiska, Trst 2000 (Zbirka Smeri)

Knjiga "Narod, identiteta, spol", ki je tik pred novim letom izšla pri Založništvu tržaškega tiska v zbirki Smeri, je za knjižno izdajo prirejen doktorat, ki ga je avtorica Marija Jurić - Pahor, koroška Slovenka, ki zadnje desetletje živi in dela v Trstu, leta 1998 zagovarjala na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

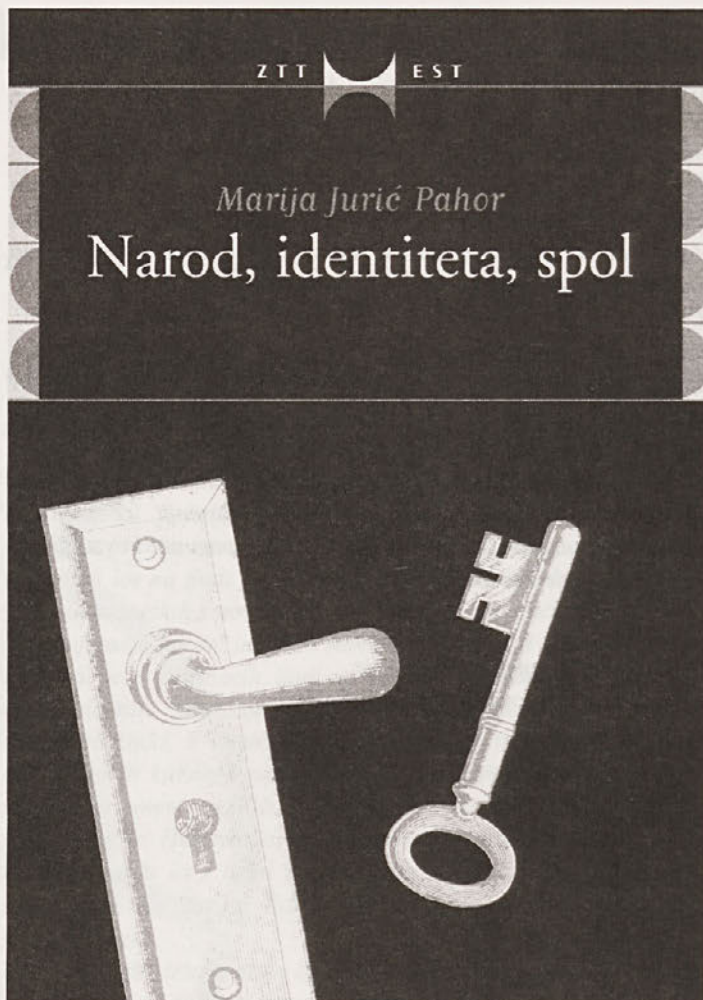
Pristop Marije Jurić - Pahor do tematike nacionalizma se razlikuje od večine drugih avtorjev predvsem iz dveh razlogov. Izvor in razvoj sodobnega nacionalizma in njegovih predhodnih oblik je namreč neločljivo povezala s tako imenovano spolno politiko in se s kritiko idej platonizma in krščanstva, ki sta utemeljila zahodno kulturo na modelu enega in mnoštva, pridružila maloštevilnim avtoricam in avtorjem, ki ne zagovarjajo univerzalnosti ojdipskega modela, kot ga ne samo razlaga, temveč tudi ohranja psihoanaliza.

Po mnenju avtorice nacionalne študije premalo upoštevajo osrednji pomen spolne politike ter zanemarjajo razvoj reproduktivne vloge žensk in dejstvo, da je bila odločilna ideološka razsežnost "narodnoprepornih" projektov prav negativno vrednotenje tega področja življenja. Narodi in nacionalne države so najbolj represivno bdeli prav nad pomenom in vrednotenjem spolnega življenja. S popolnim uničenjem babiškega znanja o kontracepciji, ko je na grmadah zgorelo nekaj milijonov žensk, se je spolnost vedno bolj spreminjala v reprodukcijsko sredstvo, ki je zagotavljalo dovolj ljudi za "narodni vzpon". V Evropi se je namreč začelo po 15. stoletju povečevati število prebivalcev, v 18. in 19. stoletju je prišlo do prave demografske ekspanzije.

Še na nekaj opozori avtorica: s "čarovnicami" oziroma "modrimi ženskami" ni zgorela le vednost o kontracepciji, temveč je šla v pozabo tudi širša kultura rojstva. S tem pojmom opredeljuje mitološke in obredne vzorce, torej šege in navade, ki še vsebujejo magično, čarobno religijsko zavest iz časa, ko bog še ni imel transcendentnega statusa in je še vladala matica-boginja. Puritansko asketska oblast namreč ni dopuščala magije, ker naj bi bili verniki le orodje božje volje. Z racionalno potlačitvijo mističnega naj bi prišlo do potlačitve celotne čutne in čustvene plati religije.

Nastanek nacionalizma kot idealiziranje in poudarjanje lastne nacije Marija Jurić - Pahor sicer umešča v čas merkantilizma in ga povezuje s protestantsko etiko, ki združuje duh kapitalizma tako z obvladovanjem sveta kot z obvladovanjem sebe, nas pa hkrati opozori, da bi ne bilo ne narodov ne nacionalizma, če ne bi prej obstajala etnija. Vendar pa se ta, za razliko od nacije v današnjem pomenu besede, ki se je oblikovala v času po francoski revoluciji s pomočjo vsega, kar nima nobene zveze z "na-roditvijo iz matere-ženske", navezuje na rojstvo in kraj.

Nacionalizem namreč išče izvor vsega izključno v sebi, v očetnjavi-patriji, prav tako kot krščanstvo, ki je zahtevalo odpoved matični identiteti in oblikovanje očetne. Iz teh razlogov naj bi krščanska cerkev preganjala šege in navade, ki so vsebovale magično, čarobno religijsko zavest in pridigala svojo resnico, po kateri so verniki le nemočno orodje božje volje. Tako nacionalizem kot krščanstvo sta utemeljena na avtoriteti Enega: Moškega, Očeta, ene Nacije, ene Države, enega Boga, ene same Resnice.

Marija Jurić - Pahor se ne strinja s splošno razširjenim mnenjem, da sta nacionalizem in potreba po asimilaciji, ki sta utemeljena na velikem Drugem in podrejena mnoštvu, za človeka konstitutivnega pomena. Zagovarja stališče, da sta moškemu in ženski kot biološkima in družbenima bitjema prirojena - prav nasprotno - potreba po medsebojnem sožitju, ki sta ga bila deležna že v času pred rojstvom, ko sta bila eno s telesom in z duhom matere. Pri oblikovanju te trditve je izhajala iz pojma "semiotičnega", s katerim Julija Kristeva poimenuje oblike medsebojne komunikacije in vplivanja med parom - materjo in otrokom. Pri tem se navezuje tudi na trditve Alfreda Lorenzerja, da si začne otrok prisvajati modele medsebojnega vplivanja že pred rojstvom. V tem smislu je maternica kot prvobitna matrica prvobitni model tolerance drugega v sebi in s sabo.

Za konstitucijo subjekta je po mnenju večine psihoanalitikov, ki se z navedenimi trditvami ne strinjajo, nujen proces separacije, v katerem se posameznik osvobodi tako imenovane avtoerotične in materinske zaprtosti. Avtorji, na katere se navezuje Marija Jurić - Pahor, med njimi je najpomembnejši Daniel Stern, namesto simbioze in zlitja uporabljajo pojem "self with other". Po njegovem mnenju otrokovo sožitje z materjo ni le pasivno zlitje, temveč medsebojna kooperacija. Za oblikovanje kasnejših vedenjskih vzorcev, ki priznavajo obstoj drugega/drugačnega, je namreč najpomembnejše, da ostanejo ohranjene meje med materjo in otrokom oziroma med sabo in drugimi.

Avtorica želi s svojim delom dokazati, da nuja oblikovanja po enem samem modelu, ki zaznamuje zahodnoevropsko civilizacijo, ljudem ni prirojena, temveč civilizacijsko pogojena. Slep sledenje

mislecem, ki so trdili, da je miroljubno uravnavanje odnosov nedosegljiv cilj in da je vojna vseh proti vsem naravno stanje, je zahtevalo proces poenotenja. Ta proces je v krščanskem svetu veljal celo za nekakšen *conditio humana*, ki naj potlači in sublimira človekove destruktivne gonske energije. Vendar pa pri tem ni šlo za potlačitev destruktivnih gonskih energij, temveč nedestruktivnih, k drugim usmerjenih, mehkih, matičnih. Avtorica izhaja iz trditve, da šele nasilna, od zunaj povzročena potlačitev matičnih gonov omogoča, da se človeški otroci sovražno obrnejo navzven in so sposobni sprejeti enotno voljo. Tako tudi lažje razumemo, zakaj so bile vse ideje v zgodovini, ki niso temeljile na podreditvi enotni volji, označene kot ženske oziroma utopične.

Avtorica citira besedila najpomembnejših mislecev, ki tovrstna zanikanja najbolj izrazito usmerjajo proti ženski in vsem, kar se je, ker ni bilo del množstva, enačilo z "ženskim". Ženska nikoli ni bila definirana kot avtonomen subjekt, temveč kot tisto, kar moški ni. Ideje filozofov in cerkvenih očetov o racionalni duši, ki presega telo in vlada nad njim, vsebujejo ideje moške vladavine nad ženskami: vse, kar je žensko, je po svoji naravi drugotno, manjvredno.

V drugem delu knjige se avtorica ukvarja z etnonacionalno identiteto koroških in tržaških Slovencev. Za avtorico je etničnost ali etnonacionalnost sestavni del identitete, človeku dodeljene z rojstvom, in izhaja iz prvobitne diade mati – otrok, ki se kasneje, v stiku z družbenim okoljem, še razvija. Prav zato je za "poistovetenost s samim seboj" pomembno, kako je v okolju sprejeta posameznikova etnonacionalna posebnost.

Študiji, v kateri je avtorica poleg različnih virov uporabila tudi odgovore, pridobljene v dvajsetih odprtih intervjujih tako na Koroškem kot na Tržaškem, so botrovale domneve, da se etnonacionalna identiteta ljudi v različnih geografskih in družbenih okoljih izraža na različne načine, ki se vedno znova reproducirajo. V tem sistemu etnonacionalnih stališč se oblikuje kolektivna družbena izkušnja.

Pri odkrivanju in razumevanju nezavednih dimenzij v odgovorih pogovornih partnerjev se je avtorica navezovala na Alfreda Lorenzera, po katerem je prevzela metodo globinske hermenevtike. Vsako besedilo je namreč kulturna produkcija, ki ne odkriva le nezavedno avtorja, temveč tudi kolektivne nezavedne fantazije. Marija Jurić - Pahor je bila najbolj pozorna na tisto, kar je v naši kulturi najbolj osovraženo in zatrto, na predsimbolno, na odnos do matere-ženske oziroma do prvotnih interakcijskih form, na tisto torej, kar zahodna kultura tako uspešno izganja že stoletja. Navezovala se je predvsem na Lorenzorjevo trditev, da primarna diada mati – otrok ni le temeljna odnosna forma, začetni kreator vseh kasnejših interakcijskih form, temveč tudi "vir", ki se kot prvinska povezanost kontinuirano ohranja. Pogovorni partnerji so v svojih odgovorih namreč navezovali prav na to mat(ern)ično ali materinsko sestavino. Z odgovori dokazujejo, da se etnonacionalna identiteta navezuje prav na odnos med materjo in otrokom v maternici. Avtorica poudarja, da so intervjuvanci ves čas "semiotično" asociirali s pozitivno energijo, ki daje varnost, ki hrani in je naravnana v "plodno medsebojno sožitje".

Tako Tržaška kot Koroška silita ljudi k dvojni identifikaciji, k razmerjem v razliki, kar nujno evocira nagnjenje k prvinskemu dialogu, ki spoštuje drugega v intersubjektivnem razmerju. Predojdipski otrok in s tem tudi odrasel nosita v sebi "naravno" nagnjenje do istovetenja z dvema in več skupnostima ali jezika. Potrebo po enem samem, ekskluzivnem etnonacionalnem istovetenju je treba vrednotiti kot vsocializirano patološko in regresivno stranpot, ki ne ustreza primarnim, realno izkustvenim in telesno določenim interakcijam otroka. Placentarna ekonomija je uravnavana v spoštovanju do drugega, kar pomeni dragoceni resurs,

ki ga ne bi smeli potlačiti ali razcepiti, temveč gojiti in razvijati – kot tradicijo.

Avtorica predstavi koncept etnonacionalnih stališč kot konstrukt za ugotavljanje miselnih vzorcev določenih socialnih skupin, ki so pomemben dejavnik tudi pri vzpostavljanju obrambnih drž. Ugotovila je, da so tržaški Slovenci prej nagnjeni k simetrični (usmerjeni v identifikacijsko enotnost) in eksternalizirajoči (občutke odvisnosti in nemoči pripisujejo sovražniku) obrambi, koroški Slovenci pa h komplementarni (združitev posameznikov v pričakovanju, da jih štiti močna oseba) in internalizirajoči (težnja po kooperaciji, po razpustitvi meja) obrambi, kar je seveda predvsem zgodovinsko in družbeno pogojeno.

Za oblikovanje stališč in obrambnih drž so bila pri obeh narodnih skupnostih najpomembnejša prav dogajanja v desetletju pred prvo svetovno vojno. Na Tržaškem se je namreč med Slovenci in Italijani bil boj za totalno posest enega in istega prostora, kar seveda pomeni, da ga tako lahko zasede le eden ali drugi. Drugače je bilo v Avstriji, ki je želela razviti model mirnega sožitja različnih narodnostnih skupnosti. Koroški Slovenci naj bi čutili do Avstrije relativno močno identifikacijsko vez, kar se kaže tudi v zahtevi za vključitev v skupno demokratično politično gibanje in ne za delovanje znotraj samostojnih nacionalnih strank.

Po mnenju avtorice dikciji "trd bodi, neizprosno, mož jeklen", ki bolj ustreza tržaškim Slovencem, koroški Slovenci niso nikdar sledili. Sprašuje se o drznosti svoje domneve, ko trdi, da pri koroških Slovencih ne gre za identifikacijo s faličnim Bogom-moškim, temveč z matico-žensko. Pri tem pa predanost drugemu-ženski ne razume kot podreitev, saj temelji na zmožnosti ljudi, da se živijo v druge in z njimi sočustvujejo.

Kako vidi avtorica demokratično pravico do etnonacionalne pripadnosti? Vsak naj bi imel pravico razvijati svojo identiteto in jo nadaljevati v tistih intersubjektivno deljenih življenjskih formah in tradicijah, ki so ga določale v otroštvu in v katere se je vrasel.

